

โครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคม

ความนำ

เมื่อกล่าวถึงอำนาจก็คือการกล่าวถึงบุคคล ๒ ส่วนคือ ผู้มีอำนาจที่ใช้อำนาจนั้น
พวกหนึ่ง และผู้อยู่ใต้อำนาจที่ต้องปฏิบัติตามผู้มีอำนาจนั้นอีกพวกหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงอำนาจใน
พรรคการเมืองสิ่งสำคัญที่ต้องกล่าวถึงก็คือ บุคคลต่าง ๆ ในพรรคการเมืองนั้นนั่นเอง

บุคคลต่าง ๆ ที่มารวมกันเป็นพรรคการเมืองนั้น เป็นสิ่งที่ควรจะได้ทำการศึกษา
ให้ละเอียด ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มารวมตัวกันอยู่ในพรรคการเมืองนั้นจะ เป็นตัวแสดงสำคัญที่จะ
กำหนดบทบาทและพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางการเมืองของพรรคการเมืองนั้น และในการศึกษา
เรื่องการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคกิจสังคมนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาว่ามีบุคคล
ประเภทใดบ้างที่มารวมกัน บุคคลเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไร รวมไปถึง
พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น ตลอดจนระดับอิทธิพลที่ส่งผลต่อการดำเนินบทบาททางการเมือง
ของพรรคและปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดบทบาทและอิทธิพลดังกล่าว ในท้ายที่สุดก็จะทำให้ทราบได้ว่า
โครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคมนี้มีลักษณะอย่างไรซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจบทบาททาง
การเมืองของพรรคกิจสังคมที่ผ่านมาได้อย่างดีว่าบุคคลเหล่านี้ ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดพฤติกรรม
เช่นนั้นได้อย่างไร

บุคคลต่าง ๆ ในพรรคกิจสังคมในส่วนที่จะกล่าวถึงนี้หมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลและ
บทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตและความอยู่รอดของพรรค ซึ่งก็ได้แก่กรรมการบริหารพรรค
และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค ซึ่งบุคคลทั้งสองส่วนนี้เป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้กลไกของพรรค
ดำเนินไปจึงจะทำการศึกษาเฉพาะบุคคล ๒ พวกนี้เท่านั้น ว่ามีโครงสร้างแยกแยะได้อย่างไรบ้าง
และบุคคลเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอยู่อย่างไรในพรรค และในประการสุดท้ายก็คือมีปัจจัยอะไร
ที่เป็นสิ่งกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว

โครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคม

ความนำ

เมื่อกล่าวถึงอำนาจก็คือการกล่าวถึงบุคคล ๒ ส่วนคือ ผู้มีอำนาจที่ใช้อำนาจนั้น
พวกหนึ่ง และผู้ที่ได้อำนาจที่ต้องปฏิบัติตามผู้มีอำนาจนั้นอีกพวกหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงอำนาจใน
พรรคการเมืองสิ่งสำคัญที่ต้องกล่าวถึงก็คือ บุคคลต่าง ๆ ในพรรคการเมืองนั้นนั่นเอง

บุคคลต่าง ๆ ที่มารวมกัน เป็นพรรคการเมืองนั้น เป็นสิ่งที่ควรจะได้ทำการศึกษา
ให้ละเอียด ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มารวมตัวกันอยู่ในพรรคการเมืองนั้นจะ เป็นตัวแสดงสำคัญที่จะ
กำหนดบทบาทและพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางการเมืองของพรรคการเมืองนั้น และในการศึกษา
เรื่องการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคกิจสังคมนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาว่ามีบุคคล
ประเภทใดบ้างที่มารวมกัน บุคคลเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไร รวมไปถึง
พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น ตลอดจนระดับอิทธิพลที่ส่งผลต่อการดำเนินบทบาททางการเมือง
ของพรรคและมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดบทบาทและอิทธิพลดังกล่าว ในท้ายที่สุดก็จะทำให้ทราบได้ว่า
โครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคมนั้นมีลักษณะอย่างไรซึ่งจะทำให้สามารถ เข้าใจบทบาททาง
การเมืองของพรรคกิจสังคมที่ผ่านมาได้อย่างดีว่าบุคคลเหล่านี้ ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดพฤติกรรม
เช่นนั้นได้อย่างไร

บุคคลต่าง ๆ ในพรรคกิจสังคมในส่วนของที่กล่าวถึงนี้หมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลและ
บทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตและความอยู่รอดของพรรค ซึ่งก็ได้แก่กรรมการบริหารพรรค
และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค ซึ่งบุคคลทั้งสองส่วนนี้เป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้กลไกของพรรค
ดำเนินไปจึงจะทำการศึกษาเฉพาะบุคคล ๒ พวกนี้เท่านั้น ว่ามีโครงสร้างแยกแยะได้อย่างไรบ้าง
และบุคคลเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอยู่อย่างไรในพรรค และในประการสุดท้ายก็คือมีปัจจัยอะไร
ที่เป็นสิ่งกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว

ประเภทของบุคคลในพรรคกิจสังคม

ก. แยกประเภทตามตำแหน่งหน้าที่ในพรรค แบ่งได้เป็น 2 พวก คือ

- 1) กรรมการบริหาร บุคคลกลุ่มนี้คือบุคคลที่พรรคแต่งตั้งหรือคัดเลือกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่บริหารงานพรรค และรับผิดชอบต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของพรรค โดยมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีการเลือกสรรด้วยวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของพรรค และตำแหน่งกรรมการบริหารนี้เองก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการพิจารณาคัดเลือกผู้เหมาะสม เพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมืองของพรรคด้วย ตำแหน่งกรรมการบริหารในปัจจุบันตามข้อบังคับพรรคกิจสังคม พ.ศ. 2525 มีจำนวนทั้งสิ้น 41 คน แยกเป็นตำแหน่งต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้ (ตำแหน่งปัจจุบันหมายถึงตำแหน่งในเดือนมิถุนายน 2526)
 1. หัวหน้าพรรค คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช
 2. รองหัวหน้าพรรค ปัจจุบันมี 10 คน คือ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายทองหยด จิตตะวีระ พล.อ.อ.สิทธิ เสาศศิลา พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา นายสุรินทร์ เทพกาญจนา นายโกศล ไกรฤกษ์ นายเกษม สิริสัมพันธ์ นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายบรม ดันเถียร และนายณรงค์ วงศ์วรรณ
 3. เลขาธิการพรรค ปัจจุบันคือ นายหงส์ สารสิน
 4. รองเลขาธิการพรรค มี 3 คน คือ นายมนตรี พงษ์พาณิชย์ นายอุตร ดันดิสุนทร และนายสุรศักดิ์ เขาวนวิศิษฐ์
 5. ที่ปรึกษาหัวหน้าพรรค เพิ่งจะตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2525 คือ นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์
 6. โฆษกพรรค ปัจจุบัน คือ นายอำนวยการ ยศสุข
 7. รองโฆษกพรรค มี 2 คน คือ นายประสพ บุขรวิวัฒน์ และ นายภิญญา ช่วยปลอด
 8. เทร่ญญิก ปัจจุบัน คือ นายประยูร จินดาศิลป์
 9. นายทะเบียนพรรค ปัจจุบัน คือ นายสุบิน ปิ่นขยัน
 10. กรรมการบริหาร ปัจจุบันมี 21 คน (ซึ่งจะไม่กล่าวในที่นี้ แต่จะยกมาอ้างอิง เป็นบางบุคคล เฉพาะที่เกี่ยวข้องในส่วนที่จะศึกษาต่อไป)

2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค ปัจจุบันพรรคกิจสังคมมีผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 101 คน และส่วนหนึ่งมีตำแหน่งในพรรค คือ เป็นกรรมการบริหารอยู่ด้วยการ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถือเป็นสมาชิกระดับบริหารของพรรคโดยตรงอยู่แล้ว และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพรรค รองลงมาจากคณะกรรมการบริหารคือสามารถกำหนดบทบาทของพรรคโดยการเสนอเป็นญัตติ และความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อที่ประชุมพรรคซึ่งหากที่ประชุมคือ ส.ส.ส่วนใหญ่ตกลงหรือมีความเห็นร่วมกันว่าอย่างไร พรรคก็จะดำเนินบทบาทไปตามนั้น แต่มีฐานะด้อยกว่า เพราะว่าอำนาจในการสั่งการนั้นกรรมการบริหารสามารถกระทำได้มากกว่ารวมทั้งอำนาจตัดสินใจต่าง ๆ กรรมการบริหารก็กระทำได้กว้างขวางกว่าโดยเฉพาะบุคคลที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคและ เลขาธิการพรรคนั้นนับ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในพรรคเลยทีเดียว แต่ ส.ส.ของพรรคนั้นจะกระทำใด ๆ ต้องดำเนินอย่างเป็นกลุ่ม เป็นก้อนจึงจะสามารถดำเนินการได้

ข. แยกประเภทตามลำดับอิทธิพลในพรรค

1) กลุ่มผู้นำ ผู้นำในพรรคกิจสังคมแบ่งได้เป็น 2 พวกตามระดับอิทธิพลในกลุ่มผู้นำ คือ

1.1 ผู้นำที่มีอิทธิพลมาก ได้แก่หัวหน้าพรรคและ เลขาธิการพรรคที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะตำแหน่งดังกล่าวสามารถให้คุุให้โทษแก่สมาชิกพรรคได้ ลักษณะพิเศษของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนี้ จะต้องมีบารมีสูงมากและสามารถบังคับบัญชาควบคุมคนไว้ได้จำนวนมากด้วย บารมีที่ว่านี้แบ่งได้เป็นบารมีส่วนตัว บารมีทางการเงิน และบารมีทางความสามารถอันเป็นที่ยอมรับ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคนับตั้งแต่ก่อตั้งมาก็คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ส่วนเลขาธิการพรรคมีลำดับดังนี้ คือ นายบุญชู โรจนเสถียร นายเกษมศิริสัมพันธ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ และนายพงษ์ สารสิน

1.2 ผู้นำที่มีอิทธิพลรองลงมา ที่สำคัญก็คือผู้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารบางคน ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับอาวุโสได้รับการเลือกตั้งมาหลายครั้ง บางคนเป็นนักธุรกิจที่มีฐานะมั่งคั่ง และอีกส่วนหนึ่งก็เคยดำรงตำแหน่งทางราชการที่มีชื่อเสียงมาก่อนและบางคนก็เป็น ส.ส.ที่มีความสามารถ บุคคลเหล่านี้ได้แก่ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายทองหยด จิตตะวีระ พ.ค.ท. บุญเลิศ เลิศปรีชา พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา นายสุรินทร์ เทพกาญจนานา

นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายบรม ดันเถียร นายไพโรจน์ ชัยพร นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์
นายอำนวยการ ยศสุข และนายมนตรี พงษ์พาณิชย์

2) กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มย่อย ๆ
ตามพฤติกรรมเด่น ๆ ของกลุ่มเหล่านั้นได้ดังนี้

2.1 กลุ่มอุดมคติ เป็นกลุ่มที่มุ่งมั่นจะพัฒนาพรรคกิจสังคมให้เข้มแข็ง
พยายามจะเป็น ส.ส. ที่ดีและสร้างผลงานให้แก่ตนเอง มักจะเป็น ส.ส. ที่มีอาวุโสปานกลาง
มีประสบการณ์ทางการเมืองมาบ้าง และไม่ค่อยจะเปลี่ยนพรรคหรือบางคนก็สังกัดพรรคกิจสังคม
มาตลอด ส.ส. ในกลุ่มนี้ก็ได้แก่ นายจรัส พิวช่วย นายอุตร ดันดิสุนทร นายณรงค์ สิงห์โตทอง
นายโอภาส พลศิลป์ นายสุบิน มั่นขยัน ร.ต.ประหาส ลิ้มปะพันธ์ นาย
บัวพรหม อีร์กัลยาณพันธ์ นายภิญญา ช่วยปลอด นายธีระพันธ์ เพ็ชรสุวรรณ และ จ.ส.ค.อนันต์
เรืองกุล

2.2 กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่ชอบเรียกร้องโดยไม่ค่อยคำนึง
ถึงเสถียรภาพของพรรคเท่าที่ควร การดำเนินบทบาทค่อนข้างรุนแรง ข้อเรียกร้องบางอย่าง
ก็ไม่สอดคล้องหลักการและเหตุผล และมีลักษณะแบ่งแยกมากกว่าจะคำนึงถึงผลดีของส่วนรวม
ส.ส. กลุ่มนี้มักจะเป็น ส.ส. หน้าใหม่ที่ค่อนข้างจะมีความกระตือรือร้นและมีความทะเยอทะยานสูง
กลุ่มนี้มักจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และมีหลายกลุ่ม บางครั้งแยกเป็นภาค บางครั้งก็แยก
ตามแต่เหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ส.ส. เด่น ๆ ของกลุ่มนี้ก็ได้แก่ นายสมาน ชมพูเทพ
นายเชวง วงศ์ใหญ่ นายพิณิจ จันทรสุรินทร์ นายกุศล หนีเทศ นายจำลอง รุ่งเรือง
นายทอง สิริปริษาพงษ์ นายสำเร็จ ภูนิคม นายสถาปน สิริพันธ์ นายชัย ชิดชอบ นางกรองกาญจน์
วิสมหมาย และนายเฉลิม เบ็ญหาวัน

2.3 กลุ่มที่วางตัวเฉย เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมไม่ชัดเจนเนื่องจาก
ไม่ค่อยจะมีการแสดงออกเท่าที่ควร แต่กลุ่มนี้มักจะดำเนินบทบาทตามแต่กลุ่มผู้นำจะชี้นำไป
ในขณะที่ 2 กลุ่มแรกค่อนข้างจะมีความคิดเห็นและการกระทำอย่างอิสระ ส.ส. เด่น ๆ ใน
กลุ่มนี้ได้แก่ นายสุรศักดิ์ เชาว์วิศิษฐ นายเจ็ญ กักผล นายจองชัย เทียงธรรม นายเจริญ
เชาวนประยูร นายประเทือง คำประกอบ นายพล วัชรปรีชา นายประยุทธ สิริพาณิชย์
นายประชา บุญเนตร นายหุ่นสวัสดิ์ มูลศาสตร์สาทร นายคัน บุญชิต นายเสมีย์ มะดากะกุล
และนายยมยุทธ นพ.เกตุ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพรรคกิจสังคม

ความสัมพันธ์ในส่วนนี้หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำของพรรคกับบรรดา
ส.ส. ของพรรค ซึ่งมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาดังนี้

ก. การแบ่งชนิดของผู้นำตามลักษณะการควบคุม หมายถึง การแยกแยะ
ผู้นำออกเป็นพวก ๆ ตามอำนาจที่ผู้นำนั้นใช้ควบคุมสมาชิก แบ่งได้เป็น

1) ผู้นำเดี่ยว คือบุคคลคนเดียวที่สามารถควบคุมสมาชิกทั้งหมดได้โดย
ตัวของตัวเอง ลักษณะค่อนข้างเด็ดขาดเพราะได้รับการยอมรับจากสมาชิกส่วนใหญ่อย่างคงที่
ในพรรคกิจสังคมก็คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

2) ผู้นำลอย คือสมาชิกยกย่องให้เป็นผู้นำในฐานะเคารพนับถือมากกว่า
จะเชื่อฟัง อำนาจของผู้นำชนิดนี้จึงมีน้อยเพราะไม่มีสมาชิกในสังกัดที่แน่ชัด ที่เด่น ๆ ก็ได้แก่
นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ นายทองหยด จิตตะวีระ นายสุรินทร์ เทพกาญจนา นายเกษม
ศิริสัมพันธ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ และ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา

3) ผู้นำกลุ่ม คือบุคคลที่สามารถนำสมาชิกได้ส่วนหนึ่งโดยได้รับความ
สนับสนุนจากสมาชิกจำนวนดังกล่าวอย่างแน่ชัดและสม่ำเสมอ จึงมีอำนาจอยู่ในระดับหนึ่ง
ทั้งนี้แล้วแต่ว่าจะมีสมาชิกอยู่ในสังกัดจำนวนเท่าใด บุคคลเด่น ๆ ของผู้นำพวกนี้ได้แก่
นายพงษ์ สารสิน นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายบรม ดันเถียร
ร.ต.อ.สุวัฒน์ ไอสถานุเคราะห์ และ ร.ต.ประภาส ลิ้มปะพันธ์

ข. การแบ่งกลุ่มของ ส.ส. ในพรรคกิจสังคม มีการแบ่งกลุ่มดังนี้

1) แบ่งตามอาวุโส แบ่งเป็นอาวุโสในฐานะที่เลือกตั้งมาได้หลายครั้ง
พวกหนึ่ง กับอาวุโสเนื่องจากฐานะในพรรคและตำแหน่งทางการเมืองพวกหนึ่ง เช่น มีตำแหน่ง
เป็นกรรมการบริหารพรรคในระดับสูง ๆ เช่น หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรค
เป็นต้น หรือมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาล รวมทั้งผู้ที่ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหาร
พรรคมาหลายสมัย การมีอาวุโสมากกว่าย่อมทำให้ ส.ส. ดังกล่าวมีอิทธิพลเหนือกว่า ส.ส.
อื่น ๆ ที่มีอาวุโสน้อยกว่าด้วย เช่น ส.ส. ที่ได้รับเลือกตั้งมาหลายครั้งย่อมจะได้รับพิจารณา
ให้ดำรงตำแหน่งในกรรมการบริหาร เป็นลำดับแรก ๆ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ เป็นกรรมการบริหาร
มานาน ๆ ย่อมจะได้รับพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก่อนคนอื่น ๆ

2) แบ่งตามพื้นที่ คือ การเป็นตัวแทนของภูมิภาคในปัจจุบันพรรคกิจสังคม มีการแบ่งกลุ่ม ส.ส.ตามภูมิภาคของประเทศออกเป็น 8 กลุ่ม คือ กลุ่มภาคเหนือบน กลุ่มภาคเหนือล่าง กลุ่มภาคอีสานเหนือ กลุ่มภาคอีสานใต้ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มภาคกลาง กลุ่มกรุงเทพฯ และกลุ่มภาคใต้ อย่างไรก็ตาม ความผูกพันของ ส.ส.ในลักษณะเช่นนี้ยังไม่แน่นแฟ้นถือเป็นกลุ่มก้อนเด็ดขาด แต่มักจะมีผลแสดงออกในการผูกพันของกลุ่มก็ต่อเมื่อมีการเรียกร้องตำแหน่งทางการเมือง เช่นการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีก็มักจะแบ่งปันออกไปตามกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วแต่ว่ากลุ่มใดจะมี ส.ส.อยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมาก แนวโน้มของ ส.ส.ในกลุ่มนี้ก็มีโอกาสที่จะได้ตำแหน่งดังกล่าวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดสรรตำแหน่งทางการเมือง เช่นนี้ไม่ใช่หลักเกณฑ์สำคัญของพรรคกิจสังคม

3) แบ่งตามกิจกรรมและผลประโยชน์ที่มีต่อกัน ที่เห็นเด่นชัดในพรรคกิจสังคมก็คือการแบ่ง เป็นกลุ่มต่อรองกับกลุ่มที่ถูก เรียกร้องกลุ่มต่อรองในพรรคกิจสังคมนั้น สื่อมวลชนขนานนามว่า "กลุ่มยังเติร์ก" ได้แก่กลุ่มผลประโยชน์ที่กล่าวมาแล้วสมัยหนึ่ง และกำลังสำคัญกลุ่มนี้ก็คือ ส.ส.ที่เพิ่งเข้ามาในการเลือกตั้ง 2526 ซึ่งการแสดงออกค่อนข้างแข็งกร้าว เพื่อขู่มหาชนของกลุ่มตนให้เด่นชัดในขณะที่เดียวกันก็เพื่อเพิ่มอิทธิพลให้แก่กลุ่มตนด้วย เพราะความที่ยังมีอาวุโสน้อยกว่าคนอื่น ๆ จึงพยายามที่จะดึงอิทธิพลให้สูงขึ้นโดยการสร้างแรงบีบบังคับต่าง ๆ เพื่อให้ผู้นำของพรรคยอมตาม ดังนั้น ผู้นำของพรรคจึงอยู่ในกลุ่มที่ถูก เรียกร้องซึ่งมีพฤติกรรมที่พยายามจะไม่สนองตอบข้อเรียกร้องดังกล่าว เพราะทุกคนทราบถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เรียกร้องดี

ค. การแบ่ง เป็นฝัก เป็นฝ่ายในพรรคกิจสังคม หมายถึงสิ่งที่สื่อมวลชนเรียกว่า "มุ้งใหญ่" และ "มุ้งเล็ก" ในพรรคกิจสังคม ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นปัญหาสำคัญยิ่งก่อความระวาดานของพรรคการเมืองพรรคนี้ แต่ความจริงปรากฏออกมาในทางตรงกันข้าม ความหมายของมุ้งใหญ่และมุ้งเล็กนั้น หมายถึงการเหเข้าหาบุคคลที่จะมาเป็นหัวหน้าของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเหตุผลทางการเมืองและเหตุผลส่วนตัวมากกว่าการที่จะมุ่งหมายให้เกิดความแตกแยกภายในพรรค

เหตุผลทางการเมืองของการรวมกลุ่มดังกล่าวก็คือ โดยปรกติในอาณาเขตหนึ่ง เช่นหลาย ๆ จังหวัดของการเลือกตั้ง จะมี ส.ส.อาวุโสหรือผู้นำที่มีบารมีสูงสุดในบริเวณดังกล่าวเป็นตัวละคร หรือมีอิทธิพลมากต่อการกำหนดผลแพ้ชนะของคน ดังนั้น เพื่อให้ตนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งจึงจำเป็นต้อง เข้าสวามิภักดิ์ต่อผู้นำคนนั้น เพื่อให้ตน

ได้รับเลือกตั้งในที่สุด ที่เห็นเด่นชัดก็คือการรวมกลุ่มของ ส.ส.ภาคอีสานตอนใต้ที่สนับสนุน นายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ หรือกลุ่ม ส.ส.ภาคเหนือ ของนายณรงค์ วงศ์วรรณ แม้กระทั่ง ส.ส.กรุงเทพฯ ในการนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็เช่นกัน

เหตุผลทางการเมืองอีกประการหนึ่งก็คือ การมอบตัวเป็นม็ววารของผู้นำที่ทรง อิทธิพลในพรรค ย่อม เป็นการง่ายที่ตนเองจะได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองที่จะผ่าน มาทางผู้นำทางการเมืองนั้นด้วย เช่น เมื่อผู้นำของคุณได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีคนเองก็ อาจจะได้เป็นเลขานุการรัฐมนตรีคนนั้นด้วย ดังเช่น การที่นายจรัส พิวช่วย ได้เป็นเลขานุการ ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ และการที่นายวาสนา บุญฤทธิ์คันติ ได้เป็นเลขานุการของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายบรม ดันเถียร เป็นต้น

ส่วนเหตุผลทางด้านส่วนตัวนั้น ส่วนใหญ่จะเป็น เรื่องการพึ่งพาอาศัยเพื่อผลประโยชน์ ส่วนตน เช่น การที่ผู้นำให้เงินช่วยเหลือในการเลือกตั้งหรือเมื่อเกิดเดือดร้อนขัดสน การ ช่วยเหลือในการหาอาชีพให้พวกพ้องม็ววาร ซึ่งมีลักษณะ เป็นบุญคุณส่วนตัว การพึ่งพาอาศัยกัน เช่นนี้มีอยู่ในทุกพรรคการเมือง ทั้งนี้เพราะ ส.ส.มีฐานะต่าง ๆ กัน ยิ่งระบบการเมืองของไทย ที่ยังถือเรื่องเงิน เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดชัยชนะในการเลือกตั้งและเพื่อเสริมฐานะให้ เป็นที่เชื่อถือในหมู่ผู้เลือกตั้งตลอดมาด้วยแล้ว การหาผู้พึ่งพิงจึง เป็นหนทางรอดอย่างหนึ่ง ของ ส.ส.ที่ยังมีฐานะด้อยดังกล่าว

ดังนั้น ปัญหาเรื่อง "มุ้งใหญ่" และ "มุ้งเล็ก" ในพรรคกิจสังคมจึงเป็นเพียง การแสวงหาที่พึ่งพิงทั้งทางด้านการเมืองและด้านส่วนตัว ซึ่งมีผลน้อยมากที่จะก่อให้เกิดความ ร้าวฉานในพรรค แต่กลับ เป็นการช่วยส่งเสริมให้ ส.ส. ได้มีการช่วยเหลือกันมากขึ้นอันจะ ทำให้สามารถประคับประคองฐานะของ ส.ส. ให้อยู่รอดไปได้ เพราะการแสวงหาผู้พึ่งพิง จะทำให้คนได้ในสิ่งที่ต้องการซึ่งจะส่งผลให้เกิดบูรณาการคือความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นในพรรค ด้วย ส่วนการเรียกว่า "มุ้งใหญ่" หรือ "มุ้งเล็ก" นั้น ก็ดูจากการที่ผู้นำของกลุ่มม็ววาร มากน้อยเท่าใด หรือความสามารถของผู้นำคนหนึ่ง ๆ ที่จะเข้าโอบอุ้ม ส.ส.ได้มากน้อยเพียงใด ขนาดของกลุ่มก็จะ เล็กใหญ่ไปตามนั้นด้วย

ปัจจัย ที่กำหนดระดับอิทธิพลของบุคคลต่าง ๆ ในพรรคกิจสังคม

การร่วมกันอยู่ในพรรคการเมืองนั้นแม้จะมีการแบ่งฐานะออกไปต่าง ๆ กัน ตามที่ไต่กล่าวมาแล้ว ซึ่งปัจจัยที่จะกำหนดบ่งชี้ถึงฐานะดังกล่าวนี้พอสรุปแยกแยะออกได้ดังต่อไปนี้

ก. บารมีและความสามารถของบุคคล คือการยอมรับนับถือของสมาชิกให้บุคคลคนนั้นมีฐานะเหนือคน เป็นการยกย่องโดยยอมรับว่าบุคคลคนนั้น เป็นผู้นำของตน อันเนื่องจากบุคคลคนนั้นมีความสามารถและมีบุคลิกพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ดังเช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่สมาชิกพรรคกิจสังคมยอมรับว่าอยู่ในฐานะสูงสุด เนื่องจาก เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีสติปัญญาหลักแหลมและฐานะที่พิเศษทั้งวัยวุฒิ ชาติวุฒิ และคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น ความสำเร็จในชีวิตและฐานะอันมั่งคั่งมั่นคง และมนุษยสัมพันธ์อันดี หรือในอดีตนายบุญชู โรจนเสถียร สมาชิกพรรคก็ยอมรับว่า เป็นบุคคลที่มีความสามารถมากในฐานะนักวางแผนที่ชาญฉลาดและนักบริหารที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า แม้ในปัจจุบัน พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ก็อยู่ในฐานะของผู้ที่มีมารมือน้อยก็ตำแหน่งหน้าที่การงานในวงราชการและบุคลิกอันเป็นที่ยำเกรงและมีลักษณะของการ เป็นผู้นำที่เด็ดเดี่ยวเข้มแข็ง ถึงแม้จะขาดประสบการณ์ทางการเมือง และไม่ได้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ร่ำรวยนัก แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ให้การเคารพนับถือ

บารมีในพรรคนี้ถ้าบุคคลใดได้รับการเคารพนับถือจากสมาชิกเป็นจำนวนมากระดับอิทธิพลภายในพรรคก็จะยิ่งมาก และจะช่วยส่งเสริมให้บุคคลคนนั้นได้เปรียบกว่าคนอื่นที่จะใช้อำนาจอันเกิดจากบารมีดังกล่าวช่วงชิงประโยชน์ทางการเมืองได้มากและสะดวกกว่าทำให้อยู่ในฐานะได้เปรียบกว่าคนอื่น ๆ ในพรรค

ข. อาวุโสทางการเมือง คือ ประสิทธิภาพที่บุคคลคนนั้นได้เกี่ยวข้องกับ การเมืองมานาน ในพรรคกิจสังคมก็คือบุคคลที่ได้ร่วมงานกับพรรคมาเป็นเวลายาวนาน เช่นชายจะเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรค หรือช่วยเหลืองานพรรคมามาก หรือในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็ได้รับการเลือกตั้งมาหลายสมัย เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ ๆ มาก่อน และเป็นผู้ที่มีบทบาทเข้มแข็งทางการเมืองเหล่านี้เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ จะขอยกให้เห็นจากรัฐมนตรีของพรรคกิจสังคม ในรัฐบาลชุดปัจจุบัน เป็นตัวอย่าง เฉพาะบางคน

นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคกิจสังคมมาตั้งแต่เริ่มแรก ในฐานะส่วนตัวเป็น ส.ส.ที่ได้รับเลือกมามากถึง 13 สมัย นับว่ามากกว่า ส.ส.คนใดในเมืองไทย ในอดีตเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสำคัญ ๆ มากมาย เช่น เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี 2518 และเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ปี 2522 ถึง 2526 และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคกิจสังคมในปัจจุบัน

นายบรม ดันเตียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นกรรมการบริหารพรรคมาตั้งแต่ปี 2518 และในปีนั้นก็ เป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คือ นายบุญชู โรจนเสถียร ด้วยเป็น ส.ส.พึงงามมาทุกสมัยตั้งแต่ปี 2518 เคยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังในสมัยรัฐบาล เปรม 1 และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในสมัยรัฐบาล เปรม 3 ปัจจุบันเป็นรองหัวหน้าพรรคกิจสังคม

บุคคลในระดับเดียวกับนายบรม ดันเตียร ก็มีอีก เช่น นายโกศล ไกรฤกษ์ นายไพโรจน์ ชัยพร และ ร.ต.ประภาส ลิ้มปะพันธ์ เป็นต้น ที่น่าสังเกตอีกคนหนึ่งคือ นายประยูร จินดาศิลป์ ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่เคยเป็น ส.ส.มาก่อน เลยแต่ก็เป็นคนสำคัญของพรรค คือ เป็นกรรมการบริหารพรรคมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคและปัจจุบันก็เป็น เทรย์ฎีกของพรรค ในกรณีของนายหงส์ สารสิน ก็เช่นเดียวกันคือ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคมาแต่แรกโดยดำรงตำแหน่ง เทรย์ฎีกพรรค ในอดีตเคยเป็นรองหัวหน้าพรรคและปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เลขาธิการพรรค

อาวุโสในพรรคและในทางการเมืองนั้น เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการกำหนดระดับอิทธิพลของบุคคลคนนั้นในพรรค ถ้าหากบุคคลใดได้เคยมีประสบการณ์ทางการเมืองมา และได้มีส่วนร่วมในการบริหารพรรคมามากโอกาสที่บุคคลคนนั้นจะก้าวขึ้นไปมีอำนาจอื่น ๆ ในทางการเมืองก็ย่อมจะมีหนทางสะดวกกว่าคนอื่น เพราะอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าคนอื่นด้วยอาวุโส ดังกล่าว

ค. ฐานะทางเศรษฐกิจ พรรคกิจสังคมก็ได้แตกต่างจากพรรคการเมืองใหญ่ ๆ อื่น ๆ ในระบบการเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นพรรคประชาธิปัตย์หรือพรรคชาติไทย คือ มีสิ่งที่มีมองเห็นได้อย่างเด่นชัดว่าบุคคลบางคนที่กำลังก้าวขึ้นมา มีอำนาจในพรรคนั้นฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลคนนั้นก็ เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่จะส่งเสริมให้บุคคลคนนั้นมีฐานะพิเศษเหนือคนอื่น และมีอิทธิพลมากกว่าสมาชิกอื่น ๆ ด้วย นั่นคือ ฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งของบุคคลนั้น ๆ นั้นเอง

ในพรรคกิจสังคมนั้นมีบุคคลที่ฐานะทางเศรษฐกิจมั่งคั่งอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นผู้ทรงอิทธิพลมากในพรรคด้วย ดังเช่นผู้นำคนสำคัญ ๆ ของพรรคนับตั้งแต่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายหงส์ สารสิน ร.ต.อ.สุวัฒน์ ไอสถานุเคราะห์ นายไพโรจน์ ชัยพร นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ หรือแม้กระทั่ง นายบุญชู โรจนเสถียร ในอดีต แต่ก็มี ส.ส.บางคนที่มีฐานะดีก็จะมีอิทธิพลมากกว่าคนอื่น ๆ ในหมู่ ส.ส.ด้วยกัน เช่น นายทอง ศิริปรีชาพงศ์ นายประยุทธ ศิริหาพิชัย นายสุรศักดิ์ เชาวศิษฏ์ นายอุตร ดันดีสุนทร และนายมนตรี พงษ์หาพิชัย เหล่านี้ก็ล้วนแต่เป็น ส.ส.ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างจะมั่งคั่ง บทบาทของบุคคลเหล่านี้จึงค่อนข้างจะโดดเด่นเหนือกว่า ส.ส.คนอื่น ๆ

ด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจย่อมทำให้บุคคลนั้น ๆ สามารถแสวงหาอำนาจทางการเมืองได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถที่จะโน้มน้าวสมาชิกในพรรคให้ยอมรับได้เพราะว่าฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าย่อมจะนำมาซึ่งอิทธิพลนี้ที่เหนือกว่าด้วย และมีความจำเป็นอย่างยิ่งของพรรคการเมืองไทยในปัจจุบันที่จำเป็นจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดีด้วย เพื่อความแข็งแกร่งของพรรค การสรรหาบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจก็เข้าสู่พรรคมาก ๆ ก็จะช่วยเสริมให้พรรคการเมืองนั้นประสบความสำเร็จทางการเมืองมากขึ้นตามไปด้วย เพราะเหตุนี้พรรคการเมืองไทยจึงส่งเสริมและให้โอกาสแก่ ส.ส.ที่มีฐานะมั่งคั่งได้ครอบครองตำแหน่งทางการเมืองก่อน ส.ส.คนอื่น ๆ โดยเฉพาะในพรรคกิจสังคมนี้

ง. การเกาะกลุ่มกันเพื่อสร้างอิทธิพล บัจจุบันนี้ก็เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างอิทธิพลของตนให้เกิดขึ้นในพรรค หมายความว่า เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องการจะให้พรรคดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยฐานะส่วนตัวแล้วตนเองเป็น ส.ส.ที่ไม่มีบารมีหรือเป็น ส.ส.หน้าใหม่และฐานะทางเศรษฐกิจก็ไม่เอื้ออำนวย ประการหนึ่งที่จะผลักดันให้พรรคดำเนินการตามความปรารถนาของคนที่คือการเข้าหา ส.ส.ที่มีสถานภาพหรือผลประโยชน์คล้ายคลึงกัน รวมกลุ่มกัน เข้าเพื่อประสมผลสำเร็จตามความมุ่งหวัง

การรวมกลุ่มที่เห็น เกิดขึ้น เพื่อสร้างอิทธิพลมีบั้นให้พรรคยอมตามที่ปรากฏในพรรคกิจสังคมนั้นก็ไดแก่ การรวมกลุ่มกันเพื่อแย่งสรรตำแหน่งทางการเมือง เช่น รัฐมนตรี และเลขาธิการ ตลอดจนที่ปรึกษารวมทั้งการเรียกร้องอำนาจบริหารในพรรคด้วย ทั้งนี้เพราะพรรคกิจสังคมไม่ได้มีกฎเกณฑ์ว่าจะมีการจัดสรรผลประโยชน์ดังกล่าวในลักษณะที่เป็นการแข่งขันตำแหน่งให้แก่กลุ่มหรือส่วนใด ๆ ของพรรค แต่เพื่อผลทางด้านความสงบเรียบร้อยและเป็น

ปีกแผนของพรรค บางครั้งผู้บริหารพรรคก็ต้องคำนึงถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มมีมติเห็นด้วย
การรวมกลุ่ม เพื่อสร้างอิทธิพลจึง เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้บุคคลในกลุ่มนั้นสามารถจะเข้า
ช่วงชิงอำนาจต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น

โดยสรุป โครงสร้างอำนาจในพรรคกิจสังคมนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับผู้นำ
ซึ่งก็ได้แก่คณะกรรมการบริหารของพรรค และระดับสมาชิก คือ ส.ส.ของพรรค การแบ่ง
เป็นฝัก เป็นฝ่ายในพรรคนั้นไม่ได้มีมูล เหตุจากความขัดแย้ง เป็นส่วนตัว แต่สิ่งที่ทำให้ต้องมี
การแบ่งกลุ่มกันก็ เนื่องจากความสัมพันธ์กัน เป็นการส่วนตัว เป็นมูลเหตุใหญ่ นั่นคือ การยอมรับ
นับถือการที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำ เพื่อเสริมบทบาทของตนให้
โดดเด่นขึ้น อีกมูลเหตุหนึ่งก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ในทางการเมือง เช่น
การได้รับเลือกตั้ง และการได้มีตำแหน่งในทางการเมือง เป็นต้น การแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายนั้น
ไม่มีผลกระทบรุนแรงมากนักต่อพรรค นอกจากว่าถ้าหากว่าพรรคไม่สามารถยอมชอม
ผลประโยชน์ตามความเรียกร้องของสมาชิกได้แล้ว ก็อาจจะทำให้พรรคอ่อนแอได้ เพราะ
จำเป็นจะต้องคอยระวังความริ้วฉานที่อาจจะเกิดขึ้นได้จนไม่สามารถจะดำเนินบทบาททาง
การเมืองภายนอกได้อย่างคล่องตัว

การครอบงำทางอำนาจในพรรคกิจสังคม

ก. กลุ่มบุคคลผู้ร่วมก่อตั้งพรรคกิจสังคม ในปี 2517 ที่ได้ก่อตั้งพรรคกิจสังคม
ขึ้นมา มีผู้ร่วมก่อตั้งพรรคคนสำคัญที่ยังมีบทบาทมากในพรรคและยอมรับกันในฐานะชนชั้น
ปกครองของพรรคมาจนถึงปัจจุบันนี้ คือ

1) ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคมาตั้งแต่ปี 2517
จนถึงปัจจุบัน

2) นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคมาตั้งแต่ปี
2517 จนถึงปัจจุบัน

3) นายบุญชู ไรจนเสถียร ดำรงตำแหน่งเลขานุการพรรคในปี 2517 - 2519 และรองหัวหน้าพรรค ตั้งแต่ 2522-2524 ปัจจุบันแม้จะไม่มีตำแหน่งในพรรคแต่ก็ยัง มีข่าวคราวเกี่ยวกับพรรคอยู่เสมอ

4) นายพงษ์ สารสิน ดำรงตำแหน่งเหรัญญิกพรรคตั้งแต่ปี 2517-2519 รองหัวหน้าพรรคตั้งแต่ปี 2522-2525 และเลขานุการพรรคตั้งแต่ปี 2525 จนถึงปัจจุบัน

5) นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ดำรงตำแหน่งรองเลขานุการพรรคในปี 2517 ปี 2519 เป็นกรรมการกลางพรรค เป็นเลขานุการพรรคตั้งแต่ 2522-2624 และเป็นรอง หัวหน้าพรรคตั้งแต่ปี 2525 จนถึงปัจจุบัน

6) นายโกศล ไกรฤกษ์ ดำรงตำแหน่งกรรมการกลางพรรคในปี 2517 เป็นรองเลขานุการพรรคในปี 2519 เป็นรองหัวหน้าพรรคตั้งแต่ปี 2522-2524 และ เป็น เลขานุการพรรคในปี 2525 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค

7) นายไพโรจน์ ชัยพร ดำรงตำแหน่งกรรมการกลางพรรคตั้งแต่ปี 2517 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่ากรรมการบริหารพรรค

8) นายบรม ดันเถียร ดำรงตำแหน่งกรรมการกลางพรรคตั้งแต่ปี 2517-2519 และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคตั้งแต่ปี 2522 จนถึงปัจจุบัน

บุคคลทั้ง 8 นี้ คือ ผู้ที่มีบทบาทในพรรคกิจสังคมมาตั้งแต่ เริ่มต้นสามารถแบ่ง ได้เป็น 3 พวก คือ

พวกแรก เป็นบุคคลที่มีอำนาจเด็ดขาดได้แก่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งสามารถควบคุมพรรค ได้ทั้งหมดและ เป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกพรรคทุกคน

พวกที่สองคือ บุคคลที่มีอำนาจมากได้แก่ นายพงษ์ สารสิน นายบุญชู ไรจนเสถียร และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ โดยสามารถควบคุมพรรคได้บางส่วนและมีสมาชิก ยอมรับนับถือ เป็นส่วนใหญ่ของสมาชิกทั้งหมด

พวกสุดท้ายคือ บุคคลที่อำนาจน้อย ได้แก่ นายโกศล ไกรฤกษ์ นายเกษม สิริสัมพันธ์ นายไพโรจน์ ชัยพร และนายบรม ดันเถียร เพราะมีสมาชิกที่ยอมรับนับถือไม่แน่นชัด และมีอำนาจในการควบคุมพรรคไม่มากนัก

ข. ชนชั้นผู้นำกับการควบคุมพรรคกิจสังคม การควบคุมพรรคหมายถึงการที่ผู้นำเหล่านี้ยันได้แก่บุคคลทั้ง ๘ ได้ตัดสินใจที่จะดำเนินบทบาททางการเมืองของพรรคไปในแนวทางต่าง ๆ และมีลักษณะที่สมาชิกจะต้องยอมตามหรือมีอำนาจน้อยมากในการที่จะร่วมในการตัดสินใจดังกล่าว การตัดสินใจเพื่อดำเนินบทบาททางการเมืองเหล่านี้ ได้แก่

1) การสรรหาผู้ร่วมกิจกรรมของพรรค กิจกรรมของพรรคที่สำคัญที่สุดคือการเลือกตั้ง ผู้ที่จะมาร่วมกิจกรรมในส่วนนี้ก็คือ ผู้สนับสนุนการเลือกตั้งยันได้แก่ผู้ช่วยเหลือทางการเงินและห้วคะแนน อีกพวกหนึ่งก็คือผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค

ในการเลือกตั้งปี 2518 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับนายบุญแห่งทองสวัสดิ์ ทำหน้าที่ชักชวน ส.ส.หน้าเก่า ๆ มาลงสมัครในนามพรรคกิจสังคมที่ได้มาก็เช่น นายใหญ่ ศรีวิชาติ นายดุสิต พาณิชย์พัฒน์ นายถนอม แสงสุริยจันทร์ นายประสิทธิ์ หันต์ฟูจินดา นายไปรง เจริญรัตน์ นายฤทธิ์ อินทนิษฐ์ นายสมาน ชมพูเทพ และนายอุตร ขอเพิ่มกลาง เป็นต้น ส่วนนายหงส์ สารสิน กับนายเกษม สิริสัมพันธ์ เป็นผู้ออกตระเวนชักชวนผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในท้องถิ่นมา เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคที่ได้เข้ามาก็ได้แก่ นายบรม ดันเถียร ร.ค.ค.ระบิล นานากุล และนายประมวล สภาสุเหล่านี้เป็นต้น และการเลือกตั้งครั้งต่อ ๆ มาทุกครั้งก็ใช้วิธีเดียวกันนี้ คือ ส่งคนไปหาทามซึ่งคนที่จะไปหาทามนั้นก็คือบุคคลในระดับผู้นำเหล่านี้ สำหรับผู้สนับสนุนทางการเงินนั้นก็ใช้วิธีของร้องบรรดา เพื่อนและผู้ร่วมธุรกิจของผู้นำเหล่านี้ ใ้มาช่วยการเลือกตั้งของพรรค หมายถึงเอามาเป็นกองทุนพรรคโดยส่วนรวม การดำเนินบทบาทในด้านนี้จึงค่อนข้างจะทำกันในช่วงจำกัดในหมู่ชนชั้นผู้นำนี้เท่านั้น

2) การพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่จะเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยันได้แก่ตำแหน่งรัฐมนตรีของรัฐบาลแต่ละชุด โดยหลักการแล้วผู้ที่ เป็นชนชั้นปกครองของพรรค มักจะเข้าไปมีตำแหน่งเสียเอง โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นกรรมการบริหารของพรรค ซึ่งในการพิจารณา

นั้นชนชั้นปกครองหรือผู้นำของพรรคนั้นจะ เป็นผู้ที่กำหนดตัวในระยะแรก ผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด ในการดำเนินการนี้ก็คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จะ เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดตัวและแต่งตั้งเพียงคนเดียวจนตลอด จากการสังเกตเห็นของผู้เขียน ในการแต่งตั้งรัฐมนตรีปี 2523 นั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้กำหนดตัวบุคคลขึ้นส่วนหนึ่งโดย พิจารณาร่วมกับผู้นำพรรคคนอื่น ๆ ได้แก่ นาย พงษ์ สารสิน และนายเกษม ศิริสัมพันธ์ และบุคคลอีกส่วนหนึ่งให้ นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นผู้สรรหามา แล้วนำทั้งสองส่วนมารวมกัน มาคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง ส่วนในปี 2524 และ 2526 นั้น นายบุญชู มิได้ร่วมกำหนดตัวด้วย ผู้ที่พิจารณานั้นก็คงอยู่แค่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ กับนายพงษ์ แต่ใน 2 ครั้งนี้ ดูเหมือนว่า จะมีการ ให้ ส.ส. ได้มีบทบาทในการเสนอชื่อด้วย อย่างไรก็ตามอำนาจตัดสินใจเด็ดขาดนั้นก็คงยังเป็น สิทธิของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ในท้ายที่สุด แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เองก็ได้พยายามที่จะกำหนดตัว บุคคลให้แน่นอน เท่าที่เป็นไปได้คือได้เสนอชื่อให้เกินไว้แล้วให้นายกรัฐมนตรี คือ พล.อ.เปรม เป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกเอาเองจากบัญชีรายชื่อที่พรรคกิจสังคม เสนอไปทั้งหมด ตั้งแต่รัฐบาล เปรม 1, 3 และรัฐบาลปัจจุบัน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกนั้นไม่ทราบหลักเกณฑ์แน่นอน แต่เท่าที่พิจารณา จากรายชื่อบุคคลที่ถูกเสนอตัว ดูเหมือนว่าได้มีความพยายามที่จะเลือกเอาบุคคลที่มีความ สามารถในการบริหาร เป็นข้อพิจารณาอันดับแรก โดยวางตัวบุคคลที่มาจาก ส.ส. เป็นอันดับหนึ่ง พิจารณารวมกับการได้ช่วยเหลือพรรค คือ การเป็นกรรมการบริหาร และมีอาวุโสพอควร (ซึ่งอาวุโสนี้ไม่ใช่หลักเกณฑ์สำคัญอันดับแรก ๆ) และประการสำคัญบุคคลคนนั้นจะต้องมีความ สามารถที่จะ เป็นผู้นำ ส.ส. ได้จำนวนหนึ่ง ทั้งนี้โดยได้มีการตกลงกัน เป็นการภายในว่า รัฐมนตรีแต่ละคนจะรับผิดชอบ ส.ส. ได้กี่คน ซึ่งหมายความว่าไปถึงการจะโอบอุ้ม ส.ส. เข้ามา ในสมัยเลือกตั้งต่อไปด้วย เหตุผลที่ยึดข้อพิจารณานี้เป็นหลักเกณฑ์สำคัญก็เพื่อให้พรรคมี เอกภาพ มีการกระจายผลประโยชน์ไปทุก ๆ ส่วน ทั้งนี้มีใช้ระบบโควตาแต่ประการใดเพราะระบบ โควตาความหมายสาธารณะนั้นหมายถึง การแบ่งสัดส่วนตามจำนวน ส.ส. ในแต่ละภูมิภาค เป็นข้อพิจารณาสำคัญ แต่ปี พิจารณาตามความรับผิดชอบที่รัฐมนตรีผู้นั้นพึงมีต่อพรรค หลัก พิจารณาเช่นนี้จะมีทิศทางออกไปก็เฉพาะในการตั้งรัฐบาลปี 2523 ที่ได้มีบุคคลนอกพรรค เข้ามา เป็นผู้ได้รับคัดเลือกด้วย คือ นายอานวย ธีรบรรณ นายตามใจ ช่างโต น.ท.บุญมี บุญศรี นายกำจาย เข้มสุริย์ และนายวิศิษฐ์ ดันสังจา ซึ่งเข้าใจว่าเป็นข้อพิจารณาแยกเว้นพิเศษ ของฝ่ายนายบุญชู โรจนเสถียร โดยคาดว่าถ้าได้บุคคลดังกล่าวเข้ามาจะทำให้การบริหารของ

รัฐบาลมีประสิทธิภาพดีขึ้น ทั้งนี้โดยที่สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคกิจสังคมก็ยังตั้งข้อสงสัย
ไว้มากที่การคัดเลือกรัฐมนตรีครั้งนี้มันแตกต่างกว่าที่เคย ๆ เป็น

ส่วนตำแหน่ง เลขาธิการรัฐมนตรีและตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ เช่นที่ปรึกษา
หรือผู้ที่จะไปดำรงตำแหน่งในรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ นั้นใช้ระบบพรรคตัดสินใจ คือ ให้ที่ประชุมพรรค
เป็นผู้รับรอง แต่การคัดเลือกผู้เหมาะสมเพื่อจะเสนอต่อพรรคนั้นดำเนินการโดยผู้นำของพรรค
หรือโดยรัฐมนตรีที่รับผิดชอบซึ่งก็คือ เป็น เรื่องสำคัญเหมือนกันแต่ไม่ค่อยจะมีความยุ่งยาก เหมือน
การคัดเลือกแต่งตั้งบุคคล เป็นรัฐมนตรี

3) การจัดทำนโยบายและแผนงานของพรรค นโยบายและแผนงานของ
อันได้แก่นโยบายและแผนงานในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งการกำหนดตัวบุคคล
ผู้รับผิดชอบ และระเบียบข้อบังคับในการบริหารงานภายในต่าง ๆ ของพรรค โดยหลักการแล้ว
ที่ประชุม ส.ส. ของพรรคจะเป็นผู้พิจารณาร่วมกันโดยการ เสนอ เป็นญัตติ เข้าสู่ที่ประชุม และ
ทามติ เพื่อดำเนินการ แต่อำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้ายนั้นจะมีคณะกรรมการพิจารณาถ่วงถ่วง
อีกทีหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ที่ประชุม เป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งแล้วจึง เสนอต่อที่ประชุมของ
คณะกรรมการบริหาร เพื่อตกลงรับหลักการอีกที จึงจะ เสนอให้หัวหน้าพรรค เป็นผู้อนุมัติตกลงใจ
ให้ดำเนินการในท้ายที่สุด

การดำเนินการในด้านนี้แม้ว่าจะ เป็นการ เริ่มจากสมาชิกทุกคนของพรรค แต่ใน
ท้ายที่สุดอำนาจที่แท้จริงที่จะปฏิบัติ หรือให้ผ่านข้อ เสนอดังกล่าวของสมาชิกก็ยังคงจำกัดไว้ที่
กลุ่มผู้นำ ซึ่งจะพิจารณาตกลงใจอย่างไรนั้นมักจะแล้วแต่กลุ่มผู้นำจะพิจารณา เห็นสมควร
ในทางกลับกันหากกลุ่มผู้นำมีความต้องการที่จะ เสนอนโยบายหรือแผนงานใดก็มักจะทำได้ง่าย
กว่าและได้รับการยอมรับด้วยดี กว่าที่จะถูกผลักดันมาจากระดับสมาชิก

อนึ่ง ตามข้อบังคับของพรรคที่อำนาจของหัวหน้าพรรคยังคง เด็ดขาดมากในพรรค
ดังจะ เห็นว่าการแต่งตั้งกรรมการบริหารนั้น สมาชิกมีสิทธิ์แต่งตั้งกรรมการบริหารได้ครึ่งหนึ่ง
จำนวน 20 คน และอีก 20 คน หัวหน้าพรรค เป็นผู้คัดเลือกให้ที่ประชุมรับรอง ซึ่งมักจะ
ไม่มีใครคัดค้าน และทั้งหมด 40 คนนั้นหัวหน้าพรรค เป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ
ต่อไป ตั้งแต่รองหัวหน้าพรรคจนถึงนายทะเบียน ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่าอำนาจ
ในพรรคก็ยังคงอยู่ในกรอบที่ผู้นำพรรคได้วางไว้และอำนาจอันจำกัดขอบ เขตนี้ก็ส่งผลทั้ง ผลดีและ
ผล เสียต่อพรรคซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ค. สถานภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคกิจสังคม ในจำนวน

ส.ส.พรรคกิจสังคม 101 คน ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 แบ่งจำนวนออกตามภูมิภาคได้แก่ เป็น ส.ส.ภาคกลาง 20 คน ภาคเหนือ 30 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 42 คน ภาคใต้ 9 คน เป็น ส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นครั้งแรก 54 คน และที่เหลือเคยเป็น ส.ส.มาแล้วตั้งแต่ 2 สมัยขึ้นไปจำนวน 47 คน จำนวน ส.ส. หน้าใหม่จึงมีมากกว่า ส.ส. เก่าอยู่เล็กน้อย ในจำนวน ส.ส. ทั้งหมดนี้ ผู้ที่มีตำแหน่งเป็น กรรมการบริหารมีอยู่ 37 คน เป็น ส.ส. หน้าใหม่เพียง 4 คน คือ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา นายสุรศักดิ์ เซาน์วิศิษฐ์ นายเกียรติชัย ชัยเชาวรัตน์ และนายชาติศิริ กิจกิจไพบูลย์ ในจำนวนรัฐมนตรีของพรรคกิจสังคมในคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบัน 15 คน มี ส.ส. ได้เป็นรัฐมนตรี 13 คน และล้วนแต่เป็นกรรมการบริหารพรรคและทั้งหมดเคยเป็น ส.ส.มาแล้วตั้งแต่ 2 สมัยขึ้นไปด้วยกันทั้งสิ้น

ส.ส. หน้าใหม่จำนวน 54 คน ในพรรคกิจสังคมนั้นมีส่วนหนึ่งได้ร่วมกับกลุ่ม ส.ส. เก่าอีกจำนวนหนึ่งเป็นชมรมขึ้นมาในพรรคซึ่งไม่ได้มีลักษณะที่เป็นทางการเมืองมากนัก แต่มีลักษณะเป็นการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์และหาความรู้ในทางการเมือง ตลอดจนการพิจารณาอุทธรณ์เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เช่น การเสนอกฎหมายสู่สภา การหาข้อตกลงในวาระการประชุมต่าง ๆ ของสภาและในเรื่องส่วนตัว เช่น การหาเสียง และการสังสรรค์ เป็นต้น เรียกตนเองว่า "กลุ่ม 26" อันหมายถึงกลุ่มที่ประกอบด้วย ส.ส. ที่พึงจะได้รับเลือกตั้งเข้ามาในปี 2526 นี้เป็นแกนหลักของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลสำคัญ ๆ ได้แก่ นายชัย ชิดชอบ นายสมาน ชมภูเทพ นายเชวง วงศ์ใหญ่ นายสายัณห์ สาภิกยะ นายสำเร็จ ภูนิคม นายนิมิจ จันทรสุนทร นายวีรวัชร สิทธิธรรม นายสถาปน สิริขันธ์ และนางกรองกาญจน์ วิสมหมาย ซึ่งเป็น ส.ส. เก่า อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็น ส.ส. หน้าใหม่ก็ได้แก่ นายเรวัติ ศิริรัตนกุล นายนิคม แสนเจริญ นายจรูญ งามพิเชษฐ์ นายจองชัย เทียงธรรม นายไกรสร นันทมานพ นายมานะ แพรสกุล ดร.สยาม รามสูตร นายเรืองวิทย์ ลิกค์ นายประสงค์ วงศ์สุนทร นายวสันต์ อินทรสูตร นายวีรกร คำประกอบ นายประสิทธิ์ พิพิธกิจจา นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายกุศล หนีเทศ ดร.วัลลภ สุปรียศิลป์ นายจำลอง รุ่งเรือง นายสังข์ทอง ศรีธเรศ นายสุวิทย์ คุณกิตติ นายสุทัศน์ ศรีรัตนพรหม นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ นายทอง ศิริปรีชาพงษ์ นายชาญชัย ชัยรุ่งเรือง นายเรืองวิทย์ พันธุ์สายเชื้อ นายเริ่มรัฐ จิตรภักดี นายจิรมิตร เจียมเจริญอุดมดี นายขุนสวัสดิ์ มูลศาสตรสาทร นายสุรชาติ ชำนาญศิลป์ นายรักเกียรติ สุชนนะ

นายตุน จินตะเวช นายธนา เมตตาริกานนท์ นายอดิศักดิ์ ไทกุลกานนท์ นายมนต์ชัย ใ้วสุรัตน์ นายเฉลิม เบ็ญหาวัน และ พ.ต.ต.เปรม รุจิเรข การเกาะกลุ่มของกลุ่ม 26 นี้ ไม่ค่อยแน่นหนาเท่าไร แต่มีอยู่จำนวนหนึ่งแสดงบทบาทเด่น ๆ ออกมาหลายครั้งทั้งในสภาและในพรรคโดยการให้ข่าวแก่สื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ ทราบกันในนามของกลุ่มยังเติร์ก ที่สำคัญก็ได้แก่ นายชัย ชิดชอบ นายเชวง วงศ์ใหญ่ นายสมาน ชมพูเทพ นายกุศล หนีเทศ นายเรืองวิทย์ ลิกค์ ดร.สยาม รามสูตร นายทอง ศิริปรีชาพงศ์ นายวีระกร คำประกอบ นายจำลอง รุ่งเรือง นายสุทัศน์ ศรีรัตนพรหม นายชาญชัย ชัยรุ่งเรือง นายรักเกียรติ สุขนะ นายสุรชาติ ชำนาญศิลป์ และนายเฉลิม เบ็ญหาวัน พวกนี้ค่อนข้างจะมีการเคลื่อนไหวเชิงกร้าว และมีเรื่องกระทบกระทั่งกับผู้นำพรรคบ่อยครั้ง ตลอดจนแสดงบทบาทในสภานอกเหนือจาก มติที่พรรคได้ประชุมตกลงกัน

บทบาทของ ส.ส. ในพรรคกิจสังคมนั้นส่วนใหญ่แล้วมักจะยึดมติพรรคเป็นหลัก และมีการเกาะกลุ่มขึ้นกับผู้นำคนสำคัญ ๆ ของพรรคอยู่แล้ว ซึ่ง ส.ส. ส่วนใหญ่จะมีบทบาทไม่ค่อยโดดเด่น หรือไม่ก็พยายามดำเนินบทบาทไปตามแนวทางที่พรรคได้มีการตกลงกันไว้จะมีก็แต่กลุ่มยังเติร์กนี้ซึ่งไม่ค่อยจะยึดติดในผู้นำคนใดและมีความเป็น เอกเทศสูง ซึ่งเป็นปัญหา คือเอกภาพของพรรคกิจสังคม

สถานการณ์ของ ส.ส. จึงไม่ใช่สิ่งที่จะกำหนดพฤติกรรมของ ส.ส. ผู้หนึ่ง ดังที่ปรากฏอยู่ในพรรคกิจสังคมว่า การแบ่งเป็นกลุ่ม ส.ส. เก่ากับกลุ่ม ส.ส. ใหม่ไม่ได้แสดงนัยสำคัญของพฤติกรรมของแต่ละกลุ่มอย่างใดเลย เพราะที่ปรากฏเห็นนั้นพฤติกรรมของ ส.ส. แต่ละกลุ่ม ถูกกำหนดโดย^๕ ประโยชน์ต่าง ๆ อันหมายถึงทั้งผลประโยชน์ทางการเมืองและผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่าได้มี ส.ส. ส่วนหนึ่งไม่ว่าจะเป็น ส.ส. เก่าหรือใหม่ก็ยังผูกพันขึ้นกับกลุ่มผู้นำและดำเนินบทบาทอยู่ในกรอบของพรรคซึ่งผู้นำเป็นผู้กำหนดและมี ส.ส. เก่าและ ส.ส. ใหม่อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแสดงความเป็น เอกเทศดำเนินบทบาทประจันหน้ากับพรรคคือผู้นำของพรรคอยู่เสมอตลอดเวลา

ความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในพรรคกิจสังคม

ก. ความขัดแย้งระหว่างผู้นำในพรรค ขณะนี้ผู้นำในพรรคกิจสังคมนั้นต่างรวมตัวเหนียวแน่นอยู่ใต้การกำกับดูแลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะเป็นหัวหน้าพรรคที่มีบารมีส่วนตัวสูงได้รับการยกย่องจากผู้นำอื่น ๆ ทุกคนในพรรค แต่ผู้นำในพรรค

กิจสังคมนั้นร่วมกันอยู่อย่างกลม ๆ เพราะต่างก็มีฐานะส่วนตนที่ต้องคอยปกป้องนี่คือ
 บริวารของตนในระดับล่างลงไปที่เป็น เช่นนี้ เพราะว่าหากผู้นำคนใดสามารถโอบอุ้มบริวาร
 อันหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคได้ เป็นจำนวนมากบารมีในพรรคจะมากขึ้นด้วย
 อันจะส่งผลให้ผู้นำคนนั้นสามารถที่จะดำเนินการใด ๆ ในพรรคอย่างมีอิทธิพล เพราะ
 ความสำคัญของผู้นำคนหนึ่ง ๆ นั้นผูกพันอยู่กับการสนับสนุนของ ส.ส. ในระดับล่างที่อยู่ใน
 ความดูแลของตนด้วย ส่วนผู้นำอีกบางส่วนที่ไม่มีฐานอำนาจทาง ส.ส. ก็พยายามที่จะ
 วางตัวอยู่ลอย ๆ แต่อาศัยที่ว่าบารมีส่วนตัว เช่น อาวุโสทางการเมืองหรือไม่ก็ทำตัวอ้างอิง
 เข้ากับหัวหน้าพรรค เพื่อที่จะให้ได้รับการยอมรับจากสมาชิกพรรคด้วยก็เป็นอีกหนทางหนึ่ง
 ที่จะรักษาสถานภาพของความ เป็นผู้นำไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่มีบารมีเพราะบริวาร
 ส่งเสริมก็พยายามที่จะ เข้าสนิทสนมกับหัวหน้าพรรค เพื่อ เป็นการ เพิ่มบารมีให้กับคน เองด้วย
 พฤติกรรมของผู้นำในพรรคกิจสังคมจึงปรากฏให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง
 ที่จะต้อง เกาะยึดความ เป็นผู้นำของตนในส่วนหนึ่งไว้ที่หัวหน้าพรรคและในอีกส่วนหนึ่งก็โยง
 เกี่ยวมายังฐานล่างคือ ส.ส. ของพรรคด้วย จึงจะทำให้ฐานะความ เป็นผู้นำของตนมีความมั่นคง
 บางครั้งความ เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นได้ก็ เนื่องจาก เป็นความต้องการของสมาชิก คือ
 ส.ส. ที่ต้องการจะชูบุคคลคนนั้นให้โดดเด่นขึ้นมาเพื่อ เป็น "หัวหอก" ในการเผชิญหน้ากับ
 ปัญหาต่าง ๆ ในพรรค โดยเฉพาะผู้นำที่ขาดฐานล่างในระดับ ส.ส. อันจะเป็นการง่าย
 ที่ ส.ส. จะชักจูงหรือขอร้องให้ผู้นำเช่นว่านี้ยอม เป็นผู้นำของกลุ่ม เพื่อผลักดันให้เกิดผลสำเร็จ
 ต่าง ๆ ตามที่กลุ่ม ส.ส. เหล่านี้มีความต้องการ

ผู้นำลอย ๆ ที่ขาดฐานล่างในพรรคกิจสังคมนั้นก็ ได้แก่ นายเกษม ศิริสัมพันธ์
 นายสุบิน ปิ่นขยัน และ นายประยูร จินดาศิลป์

ผู้นำที่มีลูกน้องในสังกัดเป็นฐานคอยสนับสนุนก็ได้แก่ นายพงศ์ สารสิน นายไชยศิริ
 เรืองกาญจนเศรษฐ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ และ ร.ต.อ. สุวีร์ณ โสธานุเคราะห์

ผู้นำที่มักจะถูกชักชวนให้ เป็นผู้นำตามสถานการณ์ได้แก่ นายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์
 นายทองหยด จิตตะวีระ นายสวัสดิ์ คำประกอบ พ.ต.ท. บุญเลิศ เลิศปรีชา และนายบรม
 ดันเตียร

และผู้นำพวกสุดท้ายคือพวกที่พยายามแสดงบทบาทความ เป็นผู้นำให้ปรากฏเด่นชัด
 ขึ้นเรื่อย ๆ โดยการพยายามสร้างผลงานในขณะที่เดียวกันก็แสวงหาพรรคพวก ส.ส. ให้เป็น

ฐานสนับสนุนไปด้วย ก็ได้แก่ นายอำนวยการ ยศสุข นายมนตรี พงษ์พาณิชย์ นายไพโรจน์ ชัยพร นายประยุทธ ศิริพาณิชย์ และนายอุตร ตันติสุนทร

ยังมีผู้นำอีกบางคนที่มีพฤติกรรมไม่เด่นชัดไม่สามารถจะจัดเข้าจำพวกไหนได้ แต่ก็มีลักษณะความเป็นผู้นำในพรรคสูง เนื่องจากได้รับการยอมรับจากผู้นำคนอื่น ๆ หรือจากสมาชิกบางส่วนในบางโอกาสโดยยังคงมีตำแหน่งสำคัญเสมอ ๆ ทั้งในพรรคและในทางการเมือง บุคคลเหล่านี้ได้แก่ นายโกศล ไกรฤกษ์ นายโอกาส พลศิลป์ นายประชา บุญนเศรษฐ ร.ต.ประภาส ลิ้มประพันธ์ และ พล.อ.อ.สิทธิ เสาศศิลา

ผู้นำทั้งหมดนี้ในบางครั้งก็มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินกิจการบางอย่างและมีความสัมพันธ์กัน เป็นส่วนตัวด้วย บทบาทของผู้นำในพรรคกิจสังคมจึงค่อนข้างจะมีเอกภาพโดยเฉพาะผู้นำพรรคกิจสังคมในเวลาปัจจุบัน ในอดีตนั้นนายบุญชู โรจนเสถียร ผู้นำคนสำคัญของพรรคอีกคนหนึ่งมีลักษณะถูกโดดเดี่ยวจากผู้นำคนอื่น ๆ เนื่องจาก นายบุญชู ถูกมองว่าเป็นบุคคลพิเศษที่แข็งแกร่งมีมันตนเองในทางการเมืองมากเกินไป คนอื่น ๆ จึงไม่อยากจะเกี่ยวข้องกับ แต่เมื่อนายบุญชู ถอยบทบาทของตนเองออกไปในปี 2524 การรวมกันของผู้นำอื่น ๆ ก็มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนอันเดียวกันขึ้นมาอย่างชัดเจน ถ้าจะพิจารณาในรายละเอียดผู้นำที่โดดเด่นและสำคัญที่สุดของพรรคกิจสังคมรองจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในเวลานี้ก็คือนายหงส์ สารสิน และผู้นำ

ในกลุ่มผู้นำลอย เนื่องจากต่างก็มีความใกล้ชิดกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นพิเศษ นายหงส์ สามารถเกาะกลุ่มได้กับ ร.ต.อ.สุรัตน์ ซึ่งเป็นเพื่อนนักธุรกิจ ในขณะที่เดียวกัน ร.ต.อ.สุรัตน์ ก็เป็นบุคคลที่ร่วมก่อตั้งพรรคประชาชนธรรมกับนายไชยศิริ ส่วนนายโกศล ก็เป็นญาติกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ และเป็นมิตรแน่นแฟ้นกับนายประยูร และทั้งนายโกศล และนายประยูรก็เป็นผู้นำในงานพรรคมาพร้อม ๆ กับนายหงส์ จึงไปกันได้พอสมควร

ความขัดแย้งที่ปรากฏมีมา มักจะเป็นเรื่องของผู้นำกลุ่มที่ถูก ส.ส.บางกลุ่มชูขึ้นมา เพื่อเป็นผู้นำในการผลักดันความปรารถนาต่าง ๆ ของบรรดา ส.ส. เหล่านี้ ทั้งนี้เพราะจะต้องยอมรับสภาพที่ต้องเผชิญหน้ากับผู้นำคนอื่น ๆ ที่เป็นเป้าหมายของความต้องการดังกล่าว ดังเช่น การที่กลุ่มยังเติร์ก พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา ให้เป็นผู้นำในการแก้ไขระเบียบข้อบังคับของพรรคในปี 2525 เป็นต้น

ข. ความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับผู้แทนราษฎรของพรรค เมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลนั้นปัญหาความขัดแย้งไม่มีให้เห็นอย่างเด่นชัด ความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับ ส.ส. ของพรรคนั้นมักจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองเสียส่วนใหญ่

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ส.ส. ส่วนหนึ่งได้ผูกพันตัว เอง เข้าพึ่งพิงผู้นำพรรค เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมี ส.ส. อีกจำนวนหนึ่งทั้งเก่าและใหม่ที่ไม่สามารถจะ เข้ากับผู้นำคนใดคนหนึ่งได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นกลุ่มที่มีความทะเยอทะยานทางการเมืองสูงและมักจะมีปัญหาเดือดร้อน เรื่องหนี้สินเงินทองประกอบด้วย นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมหลาย ๆ อย่างที่แสดงให้เห็นว่าได้อาศัยความเป็น ส.ส. เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจส่วนตัวอยู่ด้วย ดังเช่น การที่ได้มี ส.ส. กลุ่มหนึ่งพยายามที่จะวิ่งเต้นเพื่อขอสัมปทานจำหน่ายสุราใน เครื่องบริษัท สุราทิพย์ของนายพงษ์ สารสิน แต่เมื่อนายพงษ์ ไม่จัดการให้เป็นไปตามประสงค์ก็จับกลุ่มโจมตี นายพงษ์ และมีหลายครั้งที่ ส.ส. เหล่านี้ไปขอผลประโยชน์ต่าง ๆ กับรัฐมนตรีของพรรค เช่น ขอโควตาการจำหน่ายไร่ หรือไปขอร้องให้รัฐบาลซื้อข้าวจากหัวคะแนนของตน เมื่อมิได้รับการตอบสนองก็พยายามจะหาเหตุดราม่าได้เสมอ ๆ อีกทั้งมีปรากฏให้เห็นหลายครั้งว่ากลุ่ม ส.ส. เหล่านี้ได้พยายามที่จะ เผอิญหน้ากับผู้นำของพรรคและแสดงตน เป็นอิสระจากมติของพรรค ดังที่ได้อธิบายมาข้างแล้วโดยหวังผลในการสร้างความสำคัญให้แก่ตนเอง ซึ่งมักจะประสบความสำเร็จ เหลวทุกครั้ง เนื่องจากผู้นำสามารถควบคุม ส.ส. ที่สนับสนุนได้มากกว่า

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับ ส.ส. ของพรรคจึง เป็นการเอาชนะกันในเรื่องส่วนตัวมากกว่า ทั้งนี้เพราะ ส.ส. ที่เป็นปฏิปักษ์ไม่ได้รับการตอบสนองในข้อเรียกร้องที่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ในขณะที่เดียวกันผู้นำของพรรคก็พยายามที่จะตอบโต้ด้วยการใช้ ส.ส. ส่วนที่เป็นบริวารคอยสกัดค้ำ

ความพยายาม เพื่อกำจัดการขัดแย้งในพรรคกิจสังคม

ก. วิธีดำเนินการตามระบบพรรค เมื่อมีการขัดแย้งเกิดขึ้นในพรรค วิธีการที่ตรงไปตรงมาที่สุดที่เข้มติพรรค เป็นข้อยุติของปัญหา ส่วนใหญ่จะเป็นข้อขัดแย้งเกี่ยวกับนโยบายสำคัญ ๆ ของพรรค และของรัฐบาล เมื่อมีประเด็นปัญหาเหล่านี้เข้ามาก็จะบรรจุ เข้าระเบียบวาระการประชุมพรรคที่มีกำหนดแน่นอน แต่ถ้าหาก เป็น เรื่อง เร่งด่วนก็จะจัดให้มีการประชุมในวาระพิเศษขึ้น ตัวอย่างก็ เช่นการพิจารณาเกี่ยวกับการตัดสินใจ เข้าร่วมรัฐบาลในปลายปี 2524 ซึ่งเป็นข้อขัดแย้งที่ส่งผลกว้างขวางมากจนนายบุญชู โรจนเสถียร กับ ส.ส. ในกลุ่มอีก 7 คนต้องประกาศถอนตัวไป เนื่องจากไม่ยอมรับในมติพรรค ซึ่งเป็นผลมาจากการลงมติใหม่ โดยในครั้งแรกนั้นคะแนนที่ได้ไม่เด็ดขาด

การดำเนินการวิธีการตามระบบพรรคนั้น เป็นวิธีที่ได้ผลชะงัดที่สุด ซึ่งถ้าพิจารณาไปแล้วก็จะเห็นว่า เป็น เรื่องของการใช้คะแนนเสียงข้างมาก เข้าตัดสินใจชี้ขาด และคะแนนเสียงข้างมาก

ในพรรคกิจสังคมนั้นก็ถูกครอบงำโดยชนชั้นผู้นำของพรรค เนื่องจากมี ส.ส. เป็นพวกมากกว่า ด้วยเหตุนี้ วิธีการดังกล่าวนี้จึงสามารถใช้อับยั้งความต้องการของฝ่ายที่ไม่ลงรอยกับผู้นำได้ด้วย

ข. การใช้อำนาจเด็ดขาดของผู้นำ ในหลาย ๆ กรณีของความขัดแย้ง เมื่อปัญหาไม่สามารถยุติได้ด้วยที่ประชุมของพรรค หนทางหนึ่งที่จะกระทำได้ก็คือมอบอำนาจในการตัดสินใจให้กับหัวหน้าพรรค ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการประจันหน้ากันของสมาชิกพรรค วิธีการเช่นนี้ไม่ใช่บ่อยนักแต่ก็เป็นวิธีการที่ได้ผลดี เนื่องจากบุคลิกภาพส่วนตัวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่สมาชิกต่างก็ยอมรับโดยดุษณี แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์มักจะหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติทุกครั้งเสมอไป โดยส่วนใหญ่มักจะให้พรรคได้พิจารณาร่วมกันก่อน และเมื่อไม่สามารถจะตกลงกันได้ หรือมีที่ท่าว่าเรื่องราวจะลุกลามใหญ่โตต่อไป หรือไม่ก็เป็นกรณีที่จะต้องตัดสินใจโดยเร่งด่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จึงจะใช้อำนาจเด็ดขาดที่พรรคมอบให้ เข้ายุติข้อขัดแย้งดังกล่าว

ตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นก็ได้แก่ การเข้ามาร่วมพรรคกิจสังคมของพรรคเสรีธรรม และพรรคประชาธรรมในปี 2525 ซึ่งสมาชิกในพรรคมีความแตกต่างกัน แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เล็งเห็นว่าความเข้มแข็งของพรรคโดยการเพิ่มขนาดของพรรคให้ใหญ่โตขึ้น เป็นความสำคัญเร่งด่วนกว่า ที่จะมาถกเถียงว่า บุคคลในพรรคทั้งสองมีข้อที่น่ารังเกียจต่าง ๆ ความที่สมาชิกวิตกกังวล แต่ได้พิจารณาเห็นว่า การเข้ามาของพรรคทั้งสองจะทำให้ความเชื่อถือในพรรคกิจสังคมสูงขึ้นอันจะเป็นผลดีต่อพรรคในการเลือกตั้งครั้งต่อไป จึงได้ตกลงใจใช้อำนาจเด็ดขาดชี้นำพรรคให้เห็นดีตาม ซึ่งผลก็ปรากฏว่าพรรคการเมืองทั้งสองได้เป็นฐานกำลังสำคัญของพรรคกิจสังคมในปัจจุบันนี้ตามที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้พิจารณาแล้ว

ค. การใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อระงับข้อเรียกร้อง โดยปรกติวิธีนี้เคยใช้มาตั้งแต่พรรคการเมืองในยุคก่อน ๆ แล้วนั่น คือ การตั้งกลุ่มที่ก่อปัญหาให้มา เป็นพวกเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และในกรณีที่มีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว การตั้งบุคคลที่แข็งขันมา เข้าข้างเราก็จะเป็นการลดกำลังของฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามได้อย่างดีด้วย หรือไม่ก็ส่งพลพรรคฝ่ายเราเข้าไปเกลี้ยกล่อมโน้มน้าวให้กลับใจ เลิกล้มความพยายามที่จะก่อให้เกิดปัญหานั้นเสีย วิธีการเหล่านี้เป็นศิลป์ในการบริหารบุคคลในทางการเมืองอย่างหนึ่งที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป

ในพรรคกิจสังคม เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นในบางกรณีก็ได้มีการใช้กลวิธีเหล่านี้แก้ไข ปัญหาอยู่บ่อย ๆ อันได้แก่หากทราบว่าผู้เรียกร้องนั้นมีปัญหาเดือดร้อนอะไร ก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือ เช่น เรื่องหนี้สินก็ช่วยชำระหรือผ่อน เบาหนี้สินนั้น เหล่านี้เป็นต้น การพาท่องเที่ยว

ต่างประเทศการจัดทัศนศึกษาดังจังหวัด การให้เงินแบบให้เปล่าก็เป็นวิธีที่ใช้โน้มน้าว
สมาชิกที่เรียกร้องเหล่านี้บ่อย ๆ แม้ว่าจะเป็นภาระสิ้นเปลืองและมักจะไม่ค่อยได้ผล
ตามเป้าหมายนัก แต่ก็เป็นการพยายามของผู้หน้าที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น บางครั้ง
การเข้าเกลี้ยกล่อมหรือการรับปากตกลงจะให้ผลประโยชน์บ้างประการก็ช่วยให้ปัญหาดัง ๆ
สงบ หรือผ่อนเบาไปได้ รวมทั้งการออกหาเสียงให้ดัง เช่นที่รัฐมนตรีของพรรคต้องถือเป็น
หน้าที่ในการช่วยอุทธรณ์หาเสียงตามที่ ส.ส. เหล่านี้ร้องขอ

ความอ่อนแออันมีผลมาจากความแตกแยกในพรรคกิจสังคม

ความแตกแยกในพรรคกิจสังคมที่พอเห็นได้นั้นความความเป็นจริง เป็นความ
แตกแยกที่ไม่ได้มีลักษณะถาวรและไม่มีผลร้ายแรงต่อความเป็น เอกภาพในพรรคกิจสังคมแต่อย่างใด
เมื่อพิจารณาที่กลุ่มผู้นำแม้ว่าจะมีลักษณะของการที่ต่างคนต่างทำไม่ค่อยจะยุ่ง เกี่ยวในกิจการของ
กันและกันมากนัก แต่ก็ยังคงมีความร่วมมือกันในระดับพรรคคือ เมื่อได้มีการตกลงมอบหมาย
ความรับผิดชอบของแต่ละคนไปแล้ว เช่น การรับผิดชอบไปดำเนินการในรัฐบาล หรือวางแผน
ปฏิบัติต่าง ๆ ในสภาที่มักจะดำเนินการไปได้อย่างสอดคล้องกัน ส่วนในระดับสมาชิกรวมกันมีลักษณะของ
การจับกลุ่มกันเห็นชัดอย่างน้อยก็สามารถแยกได้ว่า ส.ส. กลุ่มนั้นมีใครเป็นหัวหน้าหรือผู้นำ
การรวมกลุ่มกันนี้ นอกจากจะเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวบางอย่างแล้ว การรวมกลุ่มกันเพื่อ
ดำเนินบทบาทต่าง ๆ ในสภาที่เป็นลักษณะหนึ่งที่สำคัญของรวมกันของ ส.ส. ในพรรคกิจสังคม
ดังจะเห็นได้ว่ามีกฎหมายหลายฉบับที่ ส.ส. ของพรรคกิจสังคม เสนอเข้าสู่สภามักจะเป็นการ เสนอ
โดยคณะ ส.ส. ทั้งนี้ก็เนื่องจากการได้มีการจับกลุ่มถกเถียงกันของ ส.ส. จำนวนหนึ่ง เพื่อให้กฎหมาย
ดังกล่าวมีหนทางที่จะสัมฤทธิ์ผลได้มากที่สุด แม้แต่กฎหมายต่าง ๆ ที่ ส.ส. จะเสนอให้พรรค
พิจารณาอนุมัติ เช่นกันก็มักจะ เสนอ เป็นคณะด้วย ทั้งนี้เพื่อให้มีแรงผลักดันที่ผ่านกฎหมายนั้นให้
พรรคลงมติรับหลักการได้ดีขึ้น

ความแตกแยกที่ปรากฏให้เห็นจะเป็น เรื่องระหว่าง ส.ส. กับผู้นำเสียส่วนใหญ่
ซึ่งมัก เป็นลักษณะของการ เรียกร้องแล้วไม่ได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องนั้น เสียทั้งสิ้น อันทำให้
ส.ส. เกิดความไม่พอใจผู้นำที่ปฏิเสธตัว เรียกร้องดังกล่าว หรือไม่ก็พยายามของความเสียหาย
ทั้งจริง และไม่จริงของผู้นำบางคนมาเปิดเผยเพื่อที่จะแสดงอิทธิพลขึ้นทาบ ทาบ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็น
การสร้างแรงบีบคั้นให้ผู้นำนั้น ๆ ให้ผลประโยชน์ตอบแทนหรือยอมความข้อเรียกร้องของ ส.ส.
ดังกล่าว ข้อเรียกร้องที่เป็นปัญหาความแตกแยกระหว่าง ส.ส. กับผู้นำนั้นมีอยู่หลายเรื่อง
แต่ที่สำคัญก็ได้แก่

1. เรียกร้องว่าผู้นำไม่สนใจไม่เอาใจใส่ต่อฐานะความเป็นอยู่ของ ศ.ศ. ดังเช่น การให้สัมภาษณ์ของนายจำลอง รุ่งเรือง ศ.ศ.แม่ฮ่องสอน และนายเฉลิม เบ็ญหาวัน ในตอนต้น ๆ สมัยสมัย 2526 ซึ่งสรุปขอเรียกร้องได้ว่า ศ.ศ.ดังกล่าวและเพื่อน ๆ ศ.ศ. ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาต้องมีภาระหนี้สินอันเกิดจากค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางพรรคได้ตกลงว่าจะพิจารณาช่วยเหลือแต่แล้วก็ปล่อยปละละเลยไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น จึงต้องให้สัมภาษณ์เพื่อทวงสิทธิ์ดังกล่าว

2. ร้องเรียนว่าในการแต่งตั้งรัฐมนตรีและตำแหน่งต่าง ๆ ทางการเมืองนั้นมีการเล่นพรรคเล่นพวก เช่น การกล่าวหา นายหงส์ สารสิน ว่าตั้งลูกน้องของตนเอง คือ นายมนตรี พงษ์พาณิชย์ เป็นรัฐมนตรีในสมัยปี 2524 และต่อกรณีที่นายหงส์ แต่งตั้งบุคคลในพรรคเสรีธรรม ซึ่งมีความผูกพันทางด้านธุรกิจกับนายหงส์ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในพรรคและทางการเมือง เช่น การแต่งตั้ง นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นผู้ว่าการการประปานครหลวง และการตั้งให้นายประมุท บูระศิริ เป็นผู้อำนวยการการเลือกตั้งของพรรคและควบคุมการบริหารงานสำนักงานของพรรค เป็นต้น

3. เรียกร้องให้มีการพิจารณาจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีอย่างเป็นธรรม โดยให้พิจารณาจากผู้ที่ ศ.ศ.ของพรรคได้เสนอขึ้นไปด้วย ดังเช่นในการพิจารณาสรรหาบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีทุกครั้ง ก็จะมีขอเรียกร้องของ ศ.ศ. เสนอให้มีการจัดสรรคือแบ่งโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีตามจำนวนของ ศ.ศ.ในแต่ละภูมิภาค ภาคใดมี ศ.ศ.มากก็น่าจะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีมาก และบางครั้ง ศ.ศ.ที่อยู่ในสังกัดผู้นำคนใดคนหนึ่งก็มักจะ เรียกร้องต่อพรรค เพื่อให้พิจารณาผู้นำของตน เป็นรัฐมนตรีด้วย

นอกจากนี้ยังมีขอเรียกร้องปลีกย่อย เช่น ศ.ศ.บางคนต้องการให้พรรคมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ ศ.ศ.ของพรรค ขอเสนอให้รัฐมนตรีของพรรคแต่ละคนรับผิดชอบ ศ.ศ.ให้ได้ตามสัดส่วน เช่น รัฐมนตรี 1 คน ต้องรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือ ศ.ศ. จำนวน 8 คน เป็นต้น

ปัญหาความอ่อนแอของพรรคกิจสังคมจึงเป็น เรื่องของการที่พรรคไม่สามารถตอบสนองความต้องการของ ศ.ศ.ตามขอเรียกร้องเหล่านั้นได้ทั้งหมด เป็นความอ่อนแอที่เกิดจากช่องว่างระหว่างผู้นำกับ ศ.ศ.ที่ไม่สามารถจะประสานผลประโยชน์เข้าด้วยกันได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ

ในประการแรก การที่ ส.ส. ได้พยายามจะเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการเอาแต่ได้ และผลักภาระให้แก่ผู้นำ ทำให้ผู้นำลอยตัวออกห่างไม่ข้องแวะกับ ส.ส. ดังกล่าว เพื่อมิให้ตนเองต้องเป็นภาระกับข้อเรียกร้องดังกล่าวที่ตนเองไม่สามารถจะยอมรับได้ ซึ่ง ส.ส. ก็จะถือเป็นข้อใจมตีว่าผู้นำทอดทิ้งและทำตัวเหินห่าง

และในประการต่อมา ช่วงว่างที่เกิดขึ้นระหว่างผู้นำกับ ส.ส. นั้น เป็นผลมาจากการประพฤติดัวของผู้นำนั้น ๆ ด้วย เช่น เมื่อผู้นำคนนั้นได้ดำรงตำแหน่งในพรรคหรือในทางการเมืองสูงขึ้นก็พยายามทำตัวเหมือนกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ไม่พยายามที่จะมาข้องแวะสนิทสนมด้วย ทั้งนี้เพราะในด้านหนึ่งก็ต้องการให้ ส.ส. คนอื่น ๆ ยอมรับความสำคัญของตน และในอีกด้านหนึ่งก็เพื่อหลีกเลี่ยงภาระความรับผิดชอบที่ ส.ส. จะมาร้องขอ จึงมีเสียงสะท้อนจาก ส.ส. ว่ารัฐมนตรีของพรรคบางคนพบตัวยากและไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

ผลจากความอ่อนแอมีเหตุมาจากการที่ผู้นำและ ส.ส. ไม่ร่วมมือสานผลประโยชน์เข้าหากัน เช่นนี้จึงส่งผลเสียแก่พรรคกิจสังคมโดยก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินบทบาททางการเมืองของพรรคทำให้การตัดสินใจต่าง ๆ ลำช้า เพราะมีการเล่นแง่เกี่ยงงอนกันระหว่าง ส.ส. กับผู้นำ การตกลงหรือยอมรับแนวคิดต่าง ๆ ของพรรคมักจะได้รับ การคัดค้านและมีข้อโต้แย้งกันแทบทุกครั้ง ซึ่งในบางเรื่องแทนที่จะสามารถตกลงกันได้ง่าย ๆ ก็ต้องมีการตีรวนก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะต่างฝ่ายต่างมีทิฐิมานะ เพราะความกินแหนงแคลงใจกันดังกล่าว หรือแม้กระทั่งว่าได้มีการตกลงยอมรับ เป็นมติพรรคแล้ว แต่ก็ยังมี ส.ส. บางคนที่ไม่พอใจหรือมีเรื่องไม่ชอบพอกับผู้นำของพรรคอยู่ก่อนแล้วออกมาวิพากษ์วิจารณ์ หรือเปิดเผยในด้านเสียให้ปรากฏต่อสาธารณชนอย่าง ไม่ยอมลดละ เพื่อแสดงความพอใจนั้นให้คนภายนอกพรรคได้ทราบอันส่งผลให้พรรคได้รับความเสียหาย เพราะเท่ากับ เป็นการยื่นออกมาว่าในพรรคได้มีความแตกแยก

สรุปโครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคม

ลักษณะความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในพรรคกิจสังคมตามที่กล่าวมา สามารถสรุปลักษณะสำคัญ ๆ เกี่ยวกับโครงสร้างแห่งอำนาจในพรรคกิจสังคมได้ ดังนี้

1. มีการครอบงำทางอำนาจอยู่อย่างเด่นชัดในพรรคกิจสังคม คืออำนาจนั้นจำกัดอยู่เฉพาะในบุคคลจำนวนหนึ่งของพรรค เท่านั้น
2. ผู้มีอำนาจครอบงำได้แก่ผู้นำของพรรค ที่สำคัญก็คือหัวหน้าพรรคและ เลขาธิการพรรค
3. ผู้มีอำนาจครอบงำในระดับรองลงมาก็คือ บุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพรรค
4. จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของการครอบงำทางอำนาจของผู้นำเหล่านี้ก็เพื่อให้พรรคมีความ เข้มแข็งและสามารถดำเนินบทบาททางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ความขัดแย้งในพรรคกิจสังคม เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำเหล่านี้กับสมาชิกกลุ่มหนึ่งอันประกอบด้วย ส.ส. เก่า และ ส.ส. ใหม่จำนวนหนึ่งซึ่งการแสดงปฏิกิริยาของสมาชิกกลุ่มนี้ กระทำไปเพื่อยกระดับความสำคัญของตนเองให้ยอมรับในหมู่ผู้นำเป็นสำคัญ
6. ผลประโยชน์เฉพาะตัวของสมาชิกแต่ละคน รวมทั้งผลประโยชน์ของผู้นำแต่ละคน เป็นประเด็นสำคัญ ๆ ของความขัดแย้งในพรรค
7. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิกพรรคทำให้ยาก เพราะผู้นำสามารถควบคุมอำนาจนั้นไว้ได้อย่างมั่นคง
8. ผู้นำพรรคยังมีฐานะได้เปรียบ เพราะสามารถที่จะใช้มาตรการหลายอย่างให้สมาชิกพรรคต้องประสพความล้มเหลวในการเรียกร้องข้อเสนอของตน ไม่ว่าจะเป็นใช้ระบบพรรคคือเสียงข้างมากที่ผู้นำพรรคมีอยู่ รวมไปถึงการโคตเตี้ยว ส.ส. เหล่านั้น และถึง ส.ส. ฝ่ายตรงข้ามมาเป็นพวกด้วย ิอุบายต่าง ๆ ที่สำคัญคือจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ ส.ส. ดังกล่าว
9. ความแตกแยกภายในพรรคมีอยู่จริง เนื่องจากความล้มเหลวในการประสานผลประโยชน์ภายในพรรคที่สำคัญก็คือตำแหน่งต่าง ๆ ทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี เพราะได้ส่งผลถึงความขัดแย้งในหมู่ผู้นำเองซึ่งไม่สามารถระงับได้ด้วยมาตรการ เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อสมาชิกระดับล่าง คือ ส.ส. ของพรรค

10. เป้าหมายหลักของการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคกิจสังคมก็คือการได้จัดตั้งรัฐบาล แต่เนื่องจากในพรรคยังมีปัญหาความขัดแย้งอยู่เบื้อง ๆ จึงทำให้พรรคขาดความเป็นปึกแผ่น จึงส่งผลให้พรรคกิจสังคมดำเนินบทบาทต่าง ๆ ในทางการเมืองอย่างยากลำบาก และ เป็นอุปสรรคอันสำคัญยิ่งต่อการประสบความสำเร็จในการต่อสู้ทางการเมือง.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย